

Захарко Андрій Володимирович,
доцент кафедри кримінального процесу
факультету № 3 Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК

Створення Департаменту патрульної служби у 2015 році є значним кроком в історії реформування Міністерства внутрішніх справ. На патрульну службу покладаються великі сподівання не лише керівництвом держави, парламентом, а й усім українським суспільством. Значні кроки у цьому напрямку вже зроблені державою: власне, створено зазначений департамент, прийнято Закон «Про Національну поліцію», та й суспільством: і з засобів масової інформації і під час спілкування з громадянами відчуваються значні сподівання щодо ефективності роботи Департаменту патрульної служби, зокрема, патрульної поліції. Позиція громадян є дуже важливою, адже вагомою складовою для досягнення ефективності роботи будь-якого правоохоронного органу є довіра людей, підтримка населення. Втім, ще однією обов'язковою складовою забезпечення ефективності діяльності правоохоронного органу є система повноважень, якими цей орган наділяється законом для виконання поставлених завдань.

Закон «Про Національну поліцію» відрізняється від свого попередника – закону «Про міліцію» 1990 року – цілим рядом позитивних аспектів, зокрема, якіснішою регламентацією превентивних поліцейських заходів, поліцейських заходів примусу тощо. Втім, вивчення цього закону показало необхідність звернути окрему увагу на можливість застосування патрульним поліцейським повноважень у випадку виявлення ним особи, стосовно якої є підстави вважати, що нею вчинено злочин, за вчинення якого Кримінальним кодексом України передбачено менш суворе покарання, ніж позбавлення волі.

Відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України, посадові особи органів державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Проаналізуємо українське законодавство стосовно регламентації повноважень патрульного поліцейського. Отже, припустимо, що до патрульного поліцейського підійшли громадяни і сказали, що назустріч йому йде чоловік, який щойно заволодів шляхом обману належним їм мобільним телефоном і поклав цей телефон собі до кишені (ч. 1 ст. 190 Кримінального кодексу України). І тут назустріч дійсно підійшов цей, припустимо, шахрай. Громадяни дивляться на поліцейського: а що ж він буде робити?

Аналізуємо повноваження патрульного поліцейського. Відповідно до п.

3 ст. 2 Закону «Про Національну поліцію», протидія злочинності є одним із завдань Національної поліції. Крім того, відповідно до ст. 23 Закону «Про Національну поліцію», одним із основних повноважень поліції є здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення.

Оскільки у повідомленні йшлося про вчинення кримінального правопорушення (шахрайства), то розпочнемо зі з'ясування повноважень поліцейського відповідно до Кримінального процесуального кодексу України.

1. Патрульний поліцейський, як уповноважена службова особа, не має права затримати таку особу на підставі ст. 208 КПК України, оскільки санкція статті кримінального правопорушення в аналізованій ситуації (тобто шахрайства, ч. 1 ст. 190 КК України) не передбачає позбавлення волі. Застосувати ст. 167 КПК України (тимчасово вилучити майно) в аналізованій ситуації патрульний поліцейський також не має повноваження, оскільки не має права затримати таку особу на підставі ст. 208 КПК України.

2. Застосувати заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення: адміністративне затримання, особистий огляд і огляд речей, вилучення речей і документів тощо (ст. 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення), доставлення порушника (ст. 259 Кодексу України про адміністративні правопорушення) патрульний поліцейський знову ж таки не уповноважений, бо ці заходи передбачені як спосіб реагування на адміністративні, а не на кримінальні правопорушення.

3. З передбачених у Законі «Про Національну поліцію» (далі – Закон) превентивних поліцейських заходів: 1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю тощо патрульний поліцейський має право застосувати лише перевірку документів особи (ст. 32 Закону) та опитування особи за її добровільною згодою (ст. 33 Закону). Проводити поверхневу перевірку патрульний поліцейський не має права, бо підстав її проведення, регламентованих у ст. 34 Закону¹, в аналізованій ситуації немає. Так само немає підстав застосувати тимчасове обмеження фактичного володіння річчю² та усі інші, передбачені в Законі «Про Національну поліцію», превентивні поліцейські заходи.

Дослідимо передбачені в Законі «Про Національну поліцію»

¹ А саме: 1) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб (ч. 2 ст. 34 Закону); 2) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку (п. 3 ч. 4 ст. 34 Закону).

² Відповідно до ч. 4 ст. 37 Закону, тимчасове обмеження фактичного володіння річчю застосовується за наявності достатніх підстав вважати, що річ може бути використана особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі.

повноваження патрульного поліцейського щодо застосування поліцейських заходів примусу. Відповідно до ст. 44 Закону, фізична сила може бути застосована, зокрема, для затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом. Правомірність застосування поліцейським фізичної сили в описаній ситуації уявляється дискусійною по причині того, що ми не знайшли законодавчої норми, яка б уповноважувала поліцейського затримувати особу в цій ситуації.

Крім фізичної сили, патрульний поліцейський має право застосувати деякі спеціальні засоби: кайданки та інші засоби обмеження рухомості, гумовий та пластиковий кийок, засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії (ст. 45 Закону), інші спеціальні засоби за наявності для цього передбачених у зазначеному законі підстав. Стосовно застосування вогнепальної зброї зазначимо, що без наявності додаткових, передбачених у ст. 46 Закону підстав, застосовувати вогнепальну зброю в наведеній ситуації патрульний поліцейський не має права.

Підсумуємо. В зазначеній ситуації поліцейський має право: 1) перевірити документи особи, 2) опитати особу за наявності її добровільної згоди.

А зараз застосуємо звичайну логіку. Уявляється, що патрульний поліцейський у зазначеній ситуації повинен мати повноваження:

1) здійснити поверхневу перевірку особи (для цього ч. 2 ст. 34 Закону слід доповнити відповідною підставою – «наявність достатніх відомостей, що вказують на причетність особи до вчинення кримінального правопорушення»);

2) в разі виявлення мобільного телефону, щодо якого в поліцейського є обґрунтоване припущення, що телефоном заволоділи шахрайським способом, вилучити його (для цього слід доповнити ст. 37 Закону відповідною підставою тимчасового обмеження фактичного володіння реччю – наявність достатніх підстав вважати, що річ є предметом вчиненого кримінального правопорушення)³;

3) доставити особу, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, до територіального підрозділу ОВС (для цього слід доповнити ст. 42 Закону відповідним заходом примусу – доставлення особи).

Що ще може зробити поліцейський сьогодні в аналізованій ситуації? Попросити громадян, які вказали на особу як на таку, що шахрайським способом заволоділа мобільним телефоном, самостійно затримати її на підставі ст. 207 КПК України та щоб громадяни самі тимчасово вилучили в цього шахрая зазначений мобільний телефон. Адже, відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК України, кожен має право затримати без ухвали слідчого судді будь-яку особу безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час

³ Враховуючи ч. 2 ст. 168 КПК України, поліцейський не має повноваження без ухвали слідчого судді вивчати фізичні властивості тимчасово вилучених електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку.

безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні. Відповідно до ч. 1 ст. 168 КПК України, тимчасово вилучити майно може кожен, хто законно затримав особу в порядку, передбаченому ст. 207 КПК України.

От і виходить, що в проаналізованій вище ситуації за чинної регламентації, якщо чітко слідувати букві закону, то не громадяни будуть отримувати допомогу від поліцейського, а поліцейський в умовах відсутності відповідних повноважень повинен, як і «стара» міліція, знову якимось «викручуватися» із ситуації, замість того щоб просто виконувати свої повноваження у чіткій відповідності із законом.

Тому Закон «Про Національну поліцію» бажано було б вдосконалити задля того, щоб він краще задовольняв потреби суспільства в отриманні ефективного правоохоронного захисту.

Білик Вадим Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЩОДО КАНДИДАТІВ НА СЛУЖБУ В ПОЛІЦІЮ

Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу до поліції, з метою визначення стану їхнього здоров'я зобов'язані пройти медичні обстеження, а також перевірку рівня фізичної підготовки, психофізіологічне обстеження, обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної та токсичної залежності в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України [1].

Крім цього, відповідно до порядку, встановленому законом, щодо осіб, які претендують на службу в поліції, проводиться спеціальна перевірка, порядок проведення якої визначається законом та іншими нормативно-правовими актами.

Так, відповідно до ст. 56 Закону України від 14 жовтня 2014 р. «Про запобігання корупції» стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, перелік яких затверджується Національним агентством з питань запобігання корупції, проводиться спеціальна перевірка, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто [2].

Спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, яка претендує на зайняття посади в органах та підрозділах Національної поліції, зокрема щодо:

– наявності судового рішення, що набрало законної сили, згідно з яким